

Povaha revoluce

1.

Dějiny ukazují, že v zemích, v nichž došlo ke komunistické revoluci, byly také jiné strany nespokojené s vládnoucím režimem. Nejlepším příkladem toho je Rusko, kde strana, jež provedla revoluci, nebyla jedinou revoluční stranou.

Pouze komunistické strany byly však ve své opozici proti dané situaci opravdu revoluční, pevné a důsledné v podpoře průmyslového přerodu. V praxi usilovaly o radikální zrušení stávajících vlastnických poměrů. V tomto směru žádná jiná strana nešla tak daleko jako strana komunistická a žádná nebyla do té míry „průmyslová“.

Je méně jasné, proč také ostatní strany měly socialistický program. Soukromé kapitalistické vlastnictví v zaostalém carském Rusku se nejen ukázalo neschopným rychlé průmyslové přestavby, nýbrž jí dokonce stálo v cestě. Třída soukromých vlastníků vznikla v zemi, kde stále ještě existovaly vyhraněně feudální poměry, zatímco pokročilejší země si udržely monopol nad nevyčerpatelnými surovinami a nenasycenými trhy této veleříše.

Dějiny carského Ruska prozrazují, proč bylo pozdním příchozím v průmyslové revoluci. Rusko byla jediná evropská země, jež neprošla reformací a renesancí. Neměla nic, co by se podobalo středověkým městům-státům v Evropě. Polofeudální a zaostalé Rusko s absolutistickou monarchií, s byrokratickým

centralismem a s rychlým růstem proletariátu v několika střediscích se náhle octlo ve víru moderního světového kapitalismu a v pastech finančních zájmů gigantických bankovních koncernů.

Lenin říká ve své knize *Imperialismus, nejvyšší stadium kapitalismu*, že tři čtvrtiny kapitálu velkých ruských bank byly v rukou zahraničních kapitalistů. Trockij zdůrazňuje ve svých *Dějínách ruské revoluce*, že cizinci ovládali čtyřicet procent akcií ruského průmyslového kapitálu, a v některých průmyslových odvětvích ještě víc. Podobně tomu bylo v Jugoslávii, kde měli cizinci rozhodující hlas ve většině důležitých odvětví jugoslávského průmyslu.

Samy o sobě tyto skutečnosti nedokazují nic. Ukazují však, že zahraniční kapitalisté užívali své moci k tomu, aby v těchto zemích brzdili pokrok, a tyto země si pěstovali výhradně jako zdroje surovin a levných pracovních sil. Tak se stalo, že vývoj v těchto zemích nejenom nešel kupředu, ale byl dokonce uměle zpomalován.

Strana, jejímž dějinným úkolem v těchto zemích bylo uskutečnit revoluci, musela být vnitropoliticky stranou protikapitalistickou a ve své zahraniční politice stranou protiimperialistickou.

Domácí kapitál v těchto zemích byl slabý a zpravidla byl buď nástrojem, nebo součástí kapitálu zahraničního. Nebyla to strana kapitalistická, jež měla zájem na průmyslové revoluci, ale proletariát, rekrutující se z řad ochuzovaného rolnictva. Odstranění vykořisťování bylo životní otázkou proletariátu, podobně industrializace byla pro ty, kteří se měli stát proletáři, otázkou bytí či nebytí. Hnutí, jež reprezentovalo oba směry, muselo být protikapitalistické – to jest socialistické – ve svých myšlenkách, heslech a slibech.

Revoluční strana se nemohla odvážit průmyslové revoluce, aniž soustředila ve svých rukou všechny domácí zdroje, zvláště zdroje domácích kapitalistů. Masy byly rozhořčeny hrubým vykořisťováním a nelidskými metodami domácích kapitalistů,

a revoluční strana musela zaujmout stejné stanovisko vůči zahraničnímu kapitálu.

Jiné strany takový program sledovat nemohly. Jejich cílem byl buď návrat starého systému a zachování ustálených poměrů, nebo (přínejlepším) postupný, klidný vývoj. Některé protikapitalistické strany, například sociálně revoluční strana v Rusku, hodlaly vrátit společnost do kolejí idylického a primitivního venkovského života. Podobně i socialistické strany, například ruští menševikové, nepožadovali nic víc než násilné odstranění překážek volného kapitalistického podnikání, domnívali se totiž, že plně vyvinutý kapitalismus je předpokladem pozdějšího vítězství socialismu.

Problém zde však byl jiný: v těchto zemích nebyl možný ani návrat k starému systému, ani svobodný vývoj kapitalismu. Za dané mezinárodní a vnitropolitické situace nevyhovovala žádná z těchto dvou metod k řešení naléhavého problému v zájmu dalšího vývoje – problému průmyslové revoluce.

Naději na úspěch měla pouze strana, která byla pro revoluci, proti kapitalismu a pro rychlou industrializaci. Přirozeně tato strana musela být z přesvědčení stranou socialistickou. Jelikož musela pracovat za daných podmínek a uvnitř dělnického nebo socialistického hnutí, závisela ideologicky na předpokladu, že moderní průmysl je nutný a užitečný, jakož i na zásadě, že revoluce je nevyhnutelná. Taková koncepce již existovala a bylo pouze nutné ji přizpůsobit, byl to marxismus – ve své revoluční formě. Spojení s revolučním marxismem či s evropským socialistickým hnutím bylo za dané situace přirozené. S postupem revoluce a pod dojmem organizačních změn v pokročilých zemích došlo však nevyhnutelně k rozkolu mezi komunistickou stranou a reformistickým evropským socialismem.

Revoluce a rychlá industrializace byly nevyhnutelné a vyžadovaly obrovských obětí a bezohledného násilí. Předpokládaly také nejen víru v království nebeské na zemi, nýbrž i v možnost jeho uskutečnění. Stoupenci revoluce a industrializace postupovali – stejně jako už jiní před nimi – cestou nejmenšího

odporu: a ačkoli se od marxismu a socialistického učení vzdálili, nemohli se mu odcizit úplně.

Kapitalismus a kapitalistické vztahy byly kdysi správnými, a za daných okolností jedinými formami a způsoby, jimiž společnost vyjadřovala své potřeby a tužby po lepší a rozvíjející se výrobě. V první polovině devatenáctého století zlepšil kapitalismus ve Velké Británii výrobu a rozšířil ji. A stejně jako britští zemědělci, které britští průmyslníci museli zničit, aby dosáhli vyšší produkce, stali se industrialisté – buržoazie – v Rusku obětí průmyslové revoluce. Zúčastněné strany a formy těchto dvou případů byly odlišné, pravidlo však bylo totéž.

Socialismus působil současně jako heslo i cíl, jako víra i vznesený ideál, jako forma vlády i forma vlastnictví, měl usnadnit průmyslovou revoluci, jež byla nevyhnutelná, a umožnit zlepšení a zvýšení výroby.

2.

Všechny revoluce v minulosti začaly teprve po zavedení nových hospodářských nebo sociálních poměrů, když starý politický systém zůstal jedinou překážkou dalšího vývoje.

Žádná z těchto revolucí neusilovala o nic jiného než o odstranění starých politických forem a o uvolnění cesty novým, vyspělým sociálním silám a společenským vztahům. Revolucionáři, kteří usilovali o něco jiného, například o vybudování nových hospodářských a sociálních vztahů násilím (jako jakobíni za Francouzské revoluce), skončili neúspěchem a byli smeteni.

Moc a násilí se ve všech dřívějších revolucích objevily hlavně jako prostředek, jako zbraň nových, již převládajících hospodářských a sociálních sil a skupin. I když v průběhu revoluce se občas vymkly z rukou, ve své konečné fázi směřovaly ke kladnému a dosažitelnému cíli. V takových případech byly teror a krutovláda nevyhnutelnými, avšak pouze dočasnými úkazy.

Všechny takzvané buržoazní revoluce, ať už vzešly z lidu, to jest za účasti mas, jako například ve Francii, nebo seshora, to jest vládní akcí (například v Německu za Bismarcka), nutně vyústily v politickou demokracii. Jejich účelem bylo především zničit starý, despotický politický systém a umožnit vytvoření nových politických poměrů, přiměřených existujícím ekonomickým a jiným potřebám (zvláště těm, jež se týkaly svobodné výroby zboží).

U soudobých komunistických revolucí je tomu zcela jinak.

Nedošlo k nim proto, že nové, řekněme socialistické vztahy již působily v hospodářství, nedošlo k nim proto, že by se byl kapitalismus vyžil. Naopak, došlo k nim proto, že kapitalismus nebyl schopen uskutečnit průmyslovou transformaci země, poněvadž nebyl ještě plně vyvinutý.

Ve Francii kapitalismus převládal v hospodářství, v sociálních vztazích, dokonce ve všeobecném způsobu myšlení již před počátkem Francouzské revoluce. Tento případ tedy nelze dobře srovnávat se socialistickou revolucí v Sovětském svazu, v Číně nebo v Jugoslávii.

Toho si byli vědomi i sami vůdcové ruské revoluce. Na VII. sjezdu Ruské komunistické strany 7. března 1918, tedy v době, kdy revoluce byla ještě v proudu, prohlásil Lenin:

„V buržoazní revoluci, jež se rodí z feudalismu, vzniká uprostřed starého řádu nová ekonomická organizace, jež postupně mění všechny aspekty feudální společnosti. Toto je jeden z podstatných rozdílů mezi buržoazní a socialistickou revolucí. Buržoazní revoluce tím splnila vše, co se od ní očekávalo: urychlila růst kapitalismu. V revoluci socialistické je tomu zcela jinak. Jelikož země, která musela začít socialistickou revolucí, je – rozmarem dějin – ještě zaostalá, přechod od kapitalistických k socialistickým vztahům je podstatně obtížnější. Rozdíl mezi socialistickou revolucí a revolucí buržoazní tkívá zvláště v tom, že v buržoazní společnosti již existují ustálené formy kapitalistických vztahů, zatímco sovětský stát – proletariát – nemá, na čem by budoval, nepočítáme-li vysoce vyvinuté formy kapitalismu v několika málo důležitých průmyslových odvětvích a v nepatrné míře v zemědělství.“